

Визуелни есеји о Београду данас Гордана Добрић

Фасцинације урбаним пределима места у којима уметници живе и раде или у које повремено путују често су присутне теме у књижевним делима наших и светских писаца, у филмској продукцији, у визуелном стваралаштву, у музици... У нашој културној баштини манифестација *Београд инспирација уметника*, која се у оквиру октобарских свечаности обележавања ослобођења главног града некадашње земље у Другом светском рату, одржавала у Галерији КЦБ-а преко две деценије, љубитељима уметности је, из године у годину, пружала ужитак упознавања 'познатог' и 'непознатог' Београда онако како су га видели и илустровали у својим радовима савремени ликовни ствараоци који су се најчешће инспирисали популарним пејзажима и препознатљивим историјским и културним местима, заводљивим панорамама старих и нових амбијената, препознатљивим симболима града. *Соба са погледом* је поставка која се приређује поводом успешних и креативних 60 година деловања Ликовне галерије КЦБ у култури града, земље и окружења, и представља својеврсни омаж традиционалној изложби, али је од ње удаљена ревидираном концепцијом заснованом на стратегији перципирања града, овог пута, са прозора дома или атељеа уметника који из свог приватног простора посматрају и снимају фотоапаратом, камером и паметним телефоном јавни простор у окружењу, бележећи импресије предела и тренутке свакодневице, критички сагледавајући социјалне догађаје који се дешавају у комшилуку, или, једноставно указујући на утопијска места и знамења престонице овог времена. Сам избор фотографије и видеа као медија изражавања за учеснике изложбе - Марију Драгојловић, Бојана Бема, Горанку Матић, Габријела Глида, Ивану Попов, Радоша Антонијевића, Ивану Ивковић, Весну Голубовић, Љиљану Јарић, Немању Лађића, Дејану Вучићевић, Ивана Шулетића, Милицу Ружичић, Јелицу Радовановић и Дејана Анђелковића, који у својим ликовним и визуелним праксама примењују различите традиционалне технике али и нове медије (од сликарства, скулптуре, видеа, фотографије, дигиталне слике..) у *Соби са погледом* било је изазовно и креативно како у коришћењу класичних форми два медија тако и у модификованим 3Д форматима фотографске инсталације, видео-аудио инсталације, дигиталне слике, light box-а и flip book-а. Околности које су позиционирале уметнике да са прозора себе посматрају оно што очи виде у околини а не оно што се дешава на улици, промениле су и перцепције и доживљаје данашњег града што се на актуелној поставци прати кроз визуелне есеје и иконографију које одражавају личне уметничке афинитете и убеђења.

поглед у окружење

Сублимација идеје сликања живота са властитог прозора код Горанке Матић и Бојана Бема постоји као уобичајена пракса било да је реч о документарним фотографијама које позната фотографкиња пасионирано снима у свом окружењу сваке сезоне кад падне први снег, или фотографским скицама на основу којих настају слике и фотографске пројекције познатог уметника. Пејзажи крајолика, у оба примера, одражавају индивидуалне поетике аутора и њихове особене ликовне естетике. У серији *Први снег* препознаје се Горанкин аутентични реализам, помало обојен поетичком атмосфером који успостављају складно изукрштане композиције

парковских површина и стаза прекривених иверјем снега, и крошње дрвећа под снегом насељеним птицама у хладним зимским данима. Портрети паса у серији *Јутра* Бојана Бема снимани су на спортским теренима између новобеоградских солитера у дужем временском периоду 2012-2019. У сунчаним јутрима фигуре животиња усликане су у перспективи удаљених простора најчешће као једина бића у простору, а понекад, уз минимализоване фигуре пса присутни су и њихови власници и понеки ужурбани пролазник. Специфична метафизика ових слика, коју уметник негује у свом раду, са фотографских предлога пренеће се, потом, на сликарска платна и алтернативне електронске презентације.

Мисао француског антрополога Марка Ожеа - "Градски пејзаж је богат виртуелностима које одређеним поступком треба разоткрити", може послужити као својеврсни путоказ до фотографија *Кранови* сликарке Марије Драгојловић. У призорима кранова, снимљеним са балкона стана, у непосредном комшилуку дорђолске марине, ишчитава се сплет личне иконографије и контекст времена и простора. Погледа упртог у висину уметница свакодневно фотографише импозантну машину савремене грађевинске индустрије која лебди изнад тла (земље) и сугестивно улази и осваја простор горње зоне неба. Фотографије у низу приказују хоризонтално/вертикалне форме челичне конструкције увек кадриране у гро плану. На снимцима се смењују временске прилике и различита визибилна стања тешке машине у небеским висинама. Варијанте када доминантна хоризонтална конструкција добија вертикалу, у надоградњи са кабином коју носи кран, теретом који диже и другим придруженим елементима, уноси у конструктивистичку схему призора одређени ритам облика који на другачији начин артикулишу простор и перципирају догађај који се дешава у реалности. Опчињеност крановима у овом тренутку представља нову тему у опусу ауторке иако се софистициране визуелне трансформације машине у небеском пространству доводе у аналогију са снимцима чаробних фигура анђела венецијанских палата, приказаних у електронској форми у *Serenisim*-и на изложби у Музеју града, те се оба наратива могу посматрати као сегменти јединственог ликовног кода који уметница приказује у вишемедијској пракси.

У фотографској инсталацији Љиљане Јарић *Сан о дому* приказана су градилишта кућа фотографисаних у непосредној околини дома уметнице, посматраних са прозора стана у Београду и стана у Солуну, два адресе, у два града, у којима она живи и размишља о идеји дома. Трагање за *genius loci* дома питање је које се разматра кроз кадрове кућа у изградњи снимљених камером мобилног телефона и на поставци изложених у поретку - фотографија иза фотографије, како се и перципирају снимци у просторној форми. Опсервације доминантног призора, куће у изградњи, садрже снимке градилишта у различитим фазама градње: са фасадама прекривених од врха до улице непробојном мрежом од цакова која штити од прашине али и од знатижељних погледа, импровизованог радног амбијента за мајсторе успостављеном на етажима у завршним радовима на објекту, оних са краном као цивилизацијским симболима свих градилишта света, до ноћних панорама објекта у изградњи посматраног у визуелној интеракцији са кућом у комшилику. *Сан о дому* је интимни наратив који се прича кроз иконографију куће која се вечно зида а никад не завршава, и још једна рецепција живота у вишеструком испољавању, ситуација тако карактеристичних за феномен овог транзицијског времена.

Сусрет са фотографијама Иване Ивковић неодољиво подсећа на описе Бењаминових лутања по европским престоницама, које у својим књигама описује као често практиковање да

из главних улица скрене у оне споредне, и да у тим ћошковима града проналази мноштво позорница у којима се дешава живот. Са другог спрата стана зграде лоциране у једној слепој улици на дедињској падини, која представља управо један од тих ћошкова Београда, настале су фотографије *Leaving (only to return later)* које је ауторка форматизовала у двострани light-box. Сlike репрезентују поглед на објекат касарне Војске Србије у којој се у дневној рутини смењују страже, вежбе на полигонима, војници се друже, и, на крају дана, дешава се романтични залазак сунца на хоризонту, уздигнутог високо изнад насеља на брду и новог моста на Ади. У Иваниној визуелној белешци из окружења смењују се, тако, лична расположења гледања на познати призор - од осећања меланхоличности која се преноси из атмосфере касарне, до оних носталгичних који побуђује треперење светлости на хоризонту. Осећања која на сугестиван начин позивају уметницу, иначе, склону истраживањима у стваралаштву и животу, у даљину и освајања нових простора и географија.

поглед у друштвену реалност

У регистру слика града у пејзажима Немање Лађића и Милице Ружичић приказане су рецепције реалног живота и актуелне друштвене теме у времену пандемије вируса ковид-19, обележене карантином и грађанским бунтом против стања затварања. У тро-каналном видеу *Delights*, са три аудио снимка, Немања Лађић приказује панораму насеља које гледа са свог прозора кроз умножене визуелне доживљаје истог предела, снимљеног у кратком временском интервалу касно поподне, сумрак и ноћ, са одговарајућим светлосним ефектима и адекватним звучним секвенцама: прво, громогласног аплауза који грађани упућују медицинском особљу у ковид болницама, потоње буке коју исти стварају лупањем у шерпе у исказивању незадовољства против политичких мера затварања града, и, најзад, величанственог ватромета који пара небо над познатим крајоликом. Валидна тема из реалности овде је репрезентована кроз складно компоноване визуелне и аудио секвенце у којима свој професионални доживљај места у овом тренутку уметник поистовећује са личним етичким ставом. Живот града у времену пандемије Милица Ружичић је контекстуализовала у радовима *Ветар*, *Друштво* и *Протест*, реализованим у медијима видео пројекције и flip book-а. Видео рад у два кадра приказује поглед из атељеа који се зауставља на разгранатој зеленој крошњи дрвета која се на јаком ветру њише лево-десно, а смењује га слика празног тротоара на коме се преврће лист новине у једноличном ритму напред-назад. Ова визуелна најава догађаја пред буру епилог доживљава у књизи анимације у којој се, такође, смењују два визуелна сегмента: у првом, на снимцима који се пројектују у убрзаном ритму забележен је пролазак студентске поворке новобеоградским булеваром, на протесту испровоцираном одлуком власти о затварању студентских домови због актуелне епидемиолошке ситуације, и, потоњом експозицијом мирног јутра које је наступило после повлачења спорне одлуке, са голубовима који у тишини освајају простор пуне улице. Живот града овде је визуелизован кроз специфичан концепт дешавања сценске радње у којој се прати увођење у причу, драмска радња и лирски крешендо у завршници.

Место на мапи града које данас посебно провоцира пажњу стручне и шире јавности је свакако “Београд на води”, ново насеље које ниче на десној обали Саве кога у дистопијским панорамама завичаја критички разматрају Габријел Глид и Иван Шулетић, сваки у свом

сликарском регистру. На Глидовој фотографији *Silent* око камере је усмерено на prizor разрушеног и сравњеног за земљом простора у историјском амбијенту Савског амфитеатра који се у колективној меморији препознаје по зградама старе Железничке станице и Коруновићеве палате Поште у Савској улици. Трауматични prizor потпуно девастираног простора перципиран је као успомена на претходни пејзаж и догађај који се десио, и, истовремено, представља сведочанство догађаја који се одиграо. Катастрофична антиципација разрушене Савамале у уметничкој перцепцији квалификује се као естетска метафора политичке моћи и симбол актуелне власти. Иван Шулетих се у видео раду *Шта си се загледала?* актуелном темом бави из фокуса архитектонско-урбанистичког посматрања мегаломанског пројекта *Waterfront*-а чију спектакуларну визуелизацију вертикалних стамбених објеката и пословних кула коментарише као амбијент неусклађен са историјским окружењем, новим градом који мења културни и визуелни идентитет старог градског језгра, и надасве, као амбијент који је остао ван мерила хуманог простора за живот грађана. Аутентичан је визуелни доживљај који уметник гради кроз праксу вишемедијске уметности која одражава естетику нових дигиталних медија. Све почиње на екрану компјутера који представља његов прозор у свет, где проналази фотографску документацију коју ликовно обрађује до инспиративних фото колажа, који се, потом, на монтажном столу комбинују са визуалима места снимљеног дроном и, најпоследње, придруженим тонским наративом као важним елементом новог уметничког пројекта.

поглед у приватност

У околностима кад нема скитања живот постаје позорница а свакодневица дома инспиративна уметничка тема. Једну такву интимну причу из свакодневице Јелица Радовановић и Дејан Анђелковић приказују у аудиовизуелној пројекцији *Escape room* у којој уметнички пар кроз два равноправна садржаја, слике и нарације, јавно комуницира своју приватност. У дугој експозицији кадрова који теку смењују се призори прозора собе и дрвећа испод прозора под снегом на које, у потрази за храном, слећу и одлећу сенице - појединачно, групно и у љубавним паровима. Истовремено, из off-а собе слушамо дуги породични разговор који се води између оца, мајке и ћерке о различитим искуствима одрастања, егзистенцији и метафизици живота. Инспиративни цитати из Аристотелове беседе о „...птичицама са неба, безазленим и slabим малим бићима које улепшавају свет и славе живот..“ изговорени у почетним кадровима видеа повод су за разговор који у соби, простору ван домашаја камере, воде актери догађаја. Пратећи истовремено са нарацијом смењивање идиличних слика из живота птица из спољашњег света, на суптилан начин пратимо и оно што се дешава у породичном дому кроз дијалоге блиских људи који говоре о својим животним вредностима, уз звук старогратске песме који се повремено чује у секвенцама рада бојећи сетним тоновима визуелни и аудио доживљај prizora и догађаја. Снимци начињени у жанру документаристичког реализма кроз промишљени спој визуелних и чулних сензација из приватног живота уметника, перципирају се као ликовна студија са потенцијалом вишеслојног визуелног и поетског ишчитавања.

Особене портрете граде пратимо и кроз визуелне репрезентације приватног простора дома исказане у радovima Иване Попов и Дејане Вучићевих. Пројекција Иваниног видеа *Tuileries* почиње погледом кроз прозор, са сценама светлуцања симса, наставља се са prizорима

амбијента из париског парка у коме брезе трепере, и завршава се пројекцијом кадрова на свили који има дезен са принтом ренесансног цртежа. Загонетност прозора као погледа у свет у умноженим кадровима визуелни садржај видео пројекције одводе у простор између стварности и сна. Удвајање садашњости и прошлости препознатљив је поетиски говор ауторке исказан у пракси кроз поступак преношења искустава филма у уметнички видео. У сплету синематичних панорама, посматраних у широком плану, фрагменти идентитета београдског дома у реторичком су дијалогу са познатим паријским призорима обележавајући, тако, својеврсну медитативност визуелног доживљаја у коме се аутобиограмски елементи приказују у фантазмагоричним панорамама. Код Дејане Вучићевић тему дома као простора интимног живота пратимо као сталну уметничку инспирацију у истраживањима визуелне антропологије града. На фотографији *Нестајање* поглед је са прозора усмерен у амбијент грађанске куће подигнуте у елитном београдском кварту у периоду између два светска рата. Фасцинирајућа кућом као приватним стаништем, местом тајни и историјског сећања, на фотографском снимку је забележено кроз визуелне импресије простора комфора у чијем амбијенту доминира 'краљевска' каљева пећ од пода до плафона, саидана када и дом, и портретом младе жене, која седи у фотели испред пећи, одевена у свечану хаљину од тила у чијим слојевима се препознају стилови и епохе. У кадру је интима сцена дома приказана као простор тишине, утишаности, нестајања. Са професионалним оком за костим и сценографију визуелизација приватног простора опсервирана је кроз иконографију меморабилеја и личних предмета које репрезентују дух прошлости и имају посебно симболичко значења на које се гледа са сетом и страхопоштовањем. Осећање меланхолије који превладава амбијентом приватности, у слици је наглашено и присуством анђеоског бића у простору, залепљеног уз 'топлу' пећ, чија сведена телесна експресија и мирни израз лица, погледом, ипак, указује на опрезност.

један особени поглед

Видео Весне Голубовић, 25.9.2018. Од 6:52 до 7:12 сати свакако представља најособнији призор на изложби настао у њеном дому снимањем зрака светлости који је из спољашњег света, кроз прозор, доспео и освојио зид собе. Чудесне светлосне перформације из једног визуелног стања у други забележене су камером у једноминутном трајању. Вештина перцепције ауторке да у свему види више и прецизније, од неконвенционалног мотива - зрачка светлости, и авантуре светлости у непредвидљивим ефектима на празном зида, помера перспективу уобичајене перцепције у уметности и живота. Траг светлости који се прати приказује мистичну игру енергизованих стања облика или мрља које на празнини стварају софистициране доживљаје призора и стања, тананих попут мехура од сапунице. Посматрајући стварност са којом се суочавамо невиним очима уметница нам на иновативан начин представља своју фасцинацију светлошћу кроз мале приче о настанку облика које се могу квалификовати и као лични визуелни есеј.

поглед на знак града

Визуелно лутање из једног краја града у други, завршићемо, овог пута, визуелном

белешком Радоша Антонијевића и Ненада Малешевића *Авала* који на свој ликовни начин интерпретирају некадашњи симбол Београда, Мештровићев споменику Незнаком јунаку, подигнут крајем двадесетих година прошлог века на оближњој планини. Лоцирајући Авалу као популарно излетиште, место историјске прошлости и идентитет града, на фотографском диптиху снимљен је познати пејзаж у два кадра: првом, у коме се у ретровизору аутомобила, у сунчаном амбијенту зарасле шуме назире фигура човек на путу; и другом, на коме је споменик снимљен у удаљеној перспективи и магли тако да се обриси грандиозног објекта једва идентификују. Са променом визуелног плана панораме Авале прати се и промена семиотике слике на којој је Београд приказан у два света своје друштвене историје.

улице без људи

Слике града без људи делују ефемерно. Јасна је чињеница да у већини уметничких перцепција данашњег Београда, у панорамама, догађајима, сценама из живота - нема људи. Улице без људи насељавају птице, пси, машине... У времену обележеном пандемијом ситуација је становнике са улица затворила у куће док је њихово присуство у јавности евидентирано само у ретким призорима у чијим се удаљеним перспективама препознају силуете фигура, као неидентификовани пролазници који убрзаним ходом промичу кроз кадар, у јукста позицији у простору дома. Људи су присутни у аудио секвенцама које прате видео пројекције и кроз глас наратора из позадине који учествује у креирању визуелног доживљаја. Перцепција града без људи који су нетрагом нестали из његових визура утицала је на промену духа града чију су ведру атмосферу и светле визуре сменили монотони, меланхолични, депресивни амбијенти. Када се на својим путовањима европским градовима сретао са улицама без људи Бењамин је овај феномен савременог света перципирао и тумачио у својственом реторичком стилу: “улице без људи су места у којима се одражавају осећања урбаних предела у којима влада човекова усамљеност која се појачава, али град је истовремено и повлашћено место за лечење усамљености”. Стављајући овога пута тачку на уметничко мапирање данашњег Београда видећемо шта ће се дешавати у неким новим репрезентацијама у будућности у којој нас, надамо се, чекају боља и хуманија времена 'нове нормалности'.

Литература: Марк Оже, *Прилог антропологија свремених светова*, Књижара Круг, Београд 2005 | Марк Оже, *Неместа*, Књижара Круг, Београд 2005 | Валтер Бењамин, *Урбани призори*, КЦ Новог Сада, 2019 | Коста Богдановић, *Поетика визуелног*, Завод за издавање уџбеника, Београд 2005 | Бил Брајсон, *Код куће*, Лагуна, Београд, 2011 | Бошко Бошковић, *Ивана Попов, Између стварности и срца*, каталог изложбе Ликовна галерија КЦБ, 2009 | Васа Павковић, *Ехо Београда*, Академска књига, Нови Сад, 2020.